

DE BEZITLOZEN

Szilárd Borbély

De bezitlozen

Is de Messias al vertrokken?

VERTAALD UIT HET HONGAARS DOOR
MARI ALFÖLDY

Lebowski Publishers, Amsterdam 2015

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel: *Nincstelenek. Már elment a Mesijás?*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Kalligram, Boedapest, 2013

© Szilárd Borbély, 2013

© Vertaling uit het Hongaars: Mari Alföldy, 2015

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2015

Omslagontwerp: Dog and Pony Amsterdam

Omslagbeeld: © Darran Rees

Typografie: Perfect Service, Schoonhoven

ISBN 978 90 488 2445 8

ISBN 978 90 488 2446 5 (e-book)

NUR 302

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL
uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

We lopen en zwijgen. Er zit drieëntwintig jaar tussen ons. Drieëntwintig is niet deelbaar. Drieëntwintig is alleen door zichzelf deelbaar. En door één. Zo is ook de eenzaamheid tussen ons. Niet op te splitsen. Je moet die in één stuk dragen. We dragen het eten. We lopen over de aardrug. Wij noemen het de wal. De wal van Ogmand. Daar komen we langs als we hout gaan halen in het bos. Soms maken we een omweg langs het drasland van de Waterloop om de Reenweg te kunnen nemen. Want die is minder modderig. Kliederig, zeggen wij. Of we gaan door het Graafsbos, de Vlonderweg af. Mijn moeder heeft een hoofddoek om. We noemen dat een plakje. Getrouwde vrouwen moeten een hoofddoek dragen. Oude vrouwen knopen hem onder hun kin dicht. Zij moeten een zwarte doek dragen. Mijn moeders hoofddoek is gekleurd. Zij knoopt hem achter dicht, onder haar wrong. In de zomer draagt ze een lichte, driehoekige doek. Wit met blauwe stippen. Ze heeft hem vorig jaar van mijn vader gekregen op de jaarmarkt in Kölçse. Mijn moeder heeft kastanjebruin haar. De kleur van roodbruine kastanjes. Niet alle kastanjes zijn roodbruin. In het najaar rapen mijn zus en ik kastanjes. In het dorp staat er maar één kastanjeboom. De andere zijn gekapt na de oorlog. In de altijd natte grond houden alleen populieren het vol. En wilgen. Wij zeggen: wijden. In het voorjaar kun je daar makkelijk fluitjes van maken. Daar blazen we op, om onze moeder te plagen. En de honden, en de bureu.

In het najaar gaan we vaak stiekem naar de enige kastanjeboom, voorbij het weiland van Kepec. We sluipen over het achterpad. Aan het einde van de zomer vallen de vijfvingerige bladeren van de enorme bomen verdord op de grond. Ze liggen daar als afgehakte reuzenhanden. In de lente draagt de boom bloemen als witte kaarsen. De groene schillen zijn egels. We geven ze pootjes van lucifers. We vragen mijn

moeder of we de afgebrande lucifers mogen hebben. Alleen zij mag aan de lucifers komen, want die zijn niet voor kinderen.

‘Messen en scharen zijn kindergevaren,’ maant mijn moeder.

‘Want nu zijn wij de heren. Nu is het volk aan de macht. Diegenen die eerst werden uitgebuit. Nu buiten wij de koelakken uit... Bevalt het niet? Jammer dan. En daarmee uit,’ zeggen de dagloners van weleer.

‘Zij hebben het makkelijk, want ze hebben nog geen roestige spijker bij het collectief ingebracht,’ zegt mijn grootvader, die het van zijn paarden het ergst vindt. ‘Ze halen er alleen maar.’

‘Want ze houden van maaien zonder zaaien,’ fluistert hij vol afkeer.

‘Ze kunnen alleen van de hoge boom teren,’ zegt hij. ‘Ze verkwisten alles. Vergaren kunnen ze niet. Alles gaat naar de filistijnen.’

De boeren vonden het van hun paarden het ergst. Nog erger dan van hun land.

De paarden werden in het landbouwcollectief afgemarteld. Opgejaagd tot ze bezweken.

‘Tot ze er dood bij neervielen. Gecrepeerd voor hun tijd. En waar was het allemaal goed voor?’ zei mijn grootvader weleens.

De nieuwe heren waren ongeduldig en nietsontziend. Ze noemden iedereen kameraad. Ze voerden een nieuwe begroeting in.

‘Hun vader was al een niemand. Ook allemaal van die lui die maar wachtten tot de gebraden duiven hun in de mond zouden vliegen.’

‘Voorwaarts,’ zeggen de kameraden in plaats van ‘goedendag’. En ze hebben het alsmar over de vooruitgang.

‘We moeten met de tijd mee, kameraden. We verbouwen wat we maar willen. Als het rubberpaardenbloemen moeten zijn, dan rubberpaardenbloemen. Als het rijst moet zijn, dan rijst. Wat de partij wil, gebeurt. Wat kameraad Stalin en kameraad Rákosi zeggen, is heilig. De natuur moet worden overwonnen, kameraden,’ herhaalden de voorlieden de leuzen voor de bibberende mensen tijdens de ochtend-instructie. Ondertussen slaan ze een paar glazen pálinka achterover.

‘De duvel is je kameraad,’ mompelt mijn grootvader dan onder zijn snor. Ze mogen het niet horen. Of ook wel. Laat ze het maar weten.

‘Pas maar op met je grote mond,’ brommen de nieuwe heren. Maar zij willen ook geen heibel. Daar is al genoeg van geweest. De koelakken

waren in die tijd al uit de kampen. De meesten waren daarna vertrokken. Ze hielden het niet meer uit in het dorp. De dorpelingen vonden het niet erg dat ze hun niet meer onder ogen hoefden te komen.

De sierbomen waren gekapt, de gebouwen van de voormalige hoeve van de landheer waren afgebroken. Op de plek van de kastanjelaan bij de hoeve werd het Partijhuis gebouwd. Over de landheer wordt gezwegen. Er heerst diepe stilte.

‘De boeren zijn heel goed in zwijgen,’ zegt mijn moeder vaak.

Over het verleden mag niet worden gepraat. ‘De oude tijd,’ zeggen de mensen. Waar niet over gesproken wordt, bestaat niet. ‘Sterft, gij oude vormen en gedachten...’ zingen ze onder leiding van de voorzanger, als bij een begrafenis.

Mijn moeder draagt haar haar overdag in een wrong. Als ze het loshaalt, begint de nacht. Ik help haar altijd met kammen. Ik vind het fijn om haar haar te kammen. De glimmende haren glijden tussen de brede openingen van de hoornen kam. Ze schitteren als de nacht. De nacht zit vol sterren en ruikt lekker. Naar gras. Naar brood. Naar melk. De hoornen kam vind ik weerzinwekkend. Hij doet me denken aan gedode dieren. Er zit altijd zwart vuil in de openingen. Vettige roos en stof, vastgekoekt. De vrouwen steken hun haar op in een wrong onder hun hoofddoek, bij elkaar gehouden door een hoornen speld. Overdag zit mijn moeders haar verstopt. Dat van mijn zus nog niet. Op zaterdag worden de haren gewassen. ’s Avonds wordt de wastobbe op de aarden keukenvloer gezet. Op het fornuis wordt water aan de kook gebracht en we nemen achter elkaar een bad. Mijn zus eerst, dan ik, dan onze moeder. We wassen ons haar met olieshampoo en spoelen het na met de éénliterpan. Daarom ruiken we allemaal hetzelfde.

Als ik de deur binnenstap, ruik ik het meteen. Bij andere mensen ruikt het anders.

Nu gaan we naar het bos om hout te sprokkelen. Mijn moeder draagt een donkerkleurige hoofddoek. Een dikke wollen hoofddoek. Dit keer heeft zij hem ook onder haar kin vastgeknoopt, als een oude vrouw. Om haar oren warm te houden. Want het is nog koud. Ik heb het altijd koud. Ik houd mijn moeders hand vast. Haar hand is warm, de mijne ijskoud. Als zij iets in haar handen draagt, dan stop

ik mijn handen in mijn zakken. Ze draagt altijd iets in haar handen. Dan warm ik mijn vingers in mijn zakken. Mijn nagels zijn koud. Ik snap niet hoe nagels koud kunnen zijn. Daar denk ik over na terwijl ik probeer mijn moeder bij te houden. In de zomer gaan we na de oogst aren lezen. Ik wou dat het weer zomer was, denk ik. De meeste vind je aan de rand van het stoppelveld. Dan is het tenminste warm. Dan vind ik dat juist niet fijn.

‘Jullie zijn nooit tevreden. Al zouden ze jullie met een naald in je gat prikken, zou je nog niet blij zijn,’ zegt mijn moeder. En ze lacht erbij. Alsof ze iets grappigs heeft gezegd. Maar het is niet grappig.

We lopen over het pad en ik bibber. Ik bibber altijd. Ik heb koude handen, en mijn tenen zijn koud in mijn schoenen. In de openingen van het gaas zijn de spinnenwebben wit van de rijp. De warrige lijnen zijn goed te zien. Ik doe een spelletje: ik prik erin met mijn wijsvinger en dan zijn ze bij toverslag verdwenen. Je hoeft maar één draadje kapot te maken en alles stort in. De draden breken en de kristalsuikerachtige korrels van de rijp vallen op de grond. Door het gerammel van de ijzerdraad komen af en toe ook de honden tevoorschijn. Als mijn moeder het toelaat, haal ik een stok langs het gaas. De meeste honden hebben nu geen zin om te blaffen. Sommige honden lopen langs de binnenkant van het hek mee tot we hun erf voorbij zijn. Dit zijn de nerveuze honden. Wij noemen ze schietig. Ze grommen en laten hun witte tanden zien. Ze rennen heen en weer, trillend van woede.

‘Zit ’m niet te jennen,’ zegt mijn moeder.

‘Ik zit ’m niet te jennen,’ antwoord ik en ik trek mijn hoofd in. Vanuit mijn ooghoek houd ik mijn moeders hand in de gaten. Ik sta links van haar. Met haar linkerhand slaat ze nooit. Ik haal opgelucht adem.

‘Niet liegen,’ zegt ze.

‘Ik sla alleen de spinnenwebben eraf,’ zeg ik. Mijn moeder zegt niets, ze trekt me naar zich toe. En versnelt haar pas.

‘Boefje,’ zegt ze. Dan is ze niet boos, als ze ‘boefje’ zegt.

Mijn zus is nummer één. Ik ben nummer twee. Mijn zus is groot. Zij is het Meisje. Ik ben de Jongen. Mijn broertje is nummer drie. Hij is de Kleine. Zo worden wij genoemd.

‘Wieg de Kleine even,’ zegt mijn moeder. Dan moeten we hem in slaap wiegen. Ik tel bij het wiegen. Eén, twee, drie. Dit zijn de eerste getallen die ik heb geleerd. Ik kan al heel lang tot tien tellen. Ik heb geoefend met de eieren. Meer dan tien legkippen zijn er nooit.

Mijn moeder laat me altijd de eieren tellen, hoeveel ze die dag hebben gelegd. ’s Morgens betast ze ze altijd. Een voor een gooit ze ze uit het kippenhok. Met haar linkerhand pakt ze de vleugels bij elkaar, ze drukt de kip naar zich toe en stopt haar rechterwijsvinger in het gat van de kip. Daar zit het ei al klaar, je kunt het met je vinger voelen. Ze telt hoeveel kippen die dag een ei gaan leggen en voor de avond moet ik ze allemaal vinden, voordat de zon onder is. In de winter moet je erg opschieten, want het wordt vroeg donker.

Als het er minder zijn dan wat mijn moeder heeft geteld, dan loopt ze op me te foeteren. Mijn zus heeft andere taken, op haar foetert ze om andere dingen. Voor de middag zijn de eieren wel gelegd. Na het eten ga ik ze zoeken. Ik weet al waar de kippen zich verschuilen, want ze willen de eieren verstoppen. Ze gaan er niet op zitten, het zijn geen broedkippen, ze verstoppen ze alleen. In de hooiberg, onder de houtstapel, achter de schuur. Slechts een paar gaan op de legkist zitten, die voor ze klaarstaat.

De laatste tijd moet ik het betasten ook zelf doen. Ik word er miselijk van, want mijn vinger zit onder de kippenstront. Het vuil blijft achter mijn nagelranden zitten, hoe ik er ook op schrob. Maar het fijne is dat mijn moeder dan niet weet hoeveel eieren er die dag moeten zijn. Ik geef er altijd één minder op. Als het er meer zijn, bewaar ik er één voor de volgende dag. Eén bewaar ik altijd als reserve. Dan kan mijn moeder niet op mij foeteren.

‘Weet je het zeker?’ vraagt ze altijd. Ze ziet aan me dat ik lieg.

Als er zeven eieren zijn, ben ik blij. Ik houd van het getal zeven. En van drie.

Als ik die twee bij elkaar optel, krijg ik tien. Ik kan tot tien tellen.

De grond is nog grijswit door de vorst. We lopen over de weg die ingesneden is door de karrenwielen. Die hebben diepe voren gemaakt in de modder. Nu is het niet kleverig vanwege de vorst. Overal liggen grote modderkluiten. Wij noemen het hompen. Ik schop ertegenaan. Er stijgt stof op als ze uit elkaar vallen. Of ze rollen weg. Soms krijg ik

pijn aan mijn teen. Maar ook dat is fijn, want dan gaan ze tenminste niet slapen. Zolang ze pijn doen, is het goed. Mijn schoenen zijn versleten. Ik draag geen skibroek maar mijn dunne broek. En mijn jas, die te klein is. De afgedragen sjaal en muts van mij zus. In mijn schoenen heb ik voetlappen. De lappen schuiven steeds weg. En als ze verschuiven, heb ik nog koudere voeten. Ik heb altijd koude voeten, want ik ben onhandig. Het lukt me niet om de lap strak genoeg om mijn voet te winden en het uiteinde achter op de kuiten onder de laatste laag terug te stoppen. Als ik dat goed zou doen, zou die niet loskomen. Dan zou ik geen koude voeten hebben. Mijn moeder heeft geen tijd om mijn voetlap om te doen.

‘Je bent een grote jongen. Je moet het maar leren,’ zegt ze als ik haar om hulp vraag.

We lopen over het bevroren voetpad tussen het berijpte onkruid. Er ligt geen sneeuw meer. Maar alles is nog bevroren. De moestuinen staan er verformfaaid bij.

‘Maak voort,’ zegt ze.

Mijn linkerhand is koud. De rechter ligt in die van mijn moeder. Haar hand is groot. De huid is hard, vol barstjes. Haar nagels zijn vuil, zoals die van iedereen. De mannen snijden hun nagels bij met hun zakmes. De nagels van de Kleine bijt mijn moeder met haar tanden af, opdat hij zich niet openkrabt. Ook mijn nagels zijn vies. Als ik me verveel, peuter ik het zwarte vuil eronderuit. Door het melken, het wassen, ontroeten en assen komen barstjes in de huid en scheuren de nagels in. De rug van mijn moeders hand is zacht en mollig.

‘Ik heb koude voeten,’ zeg ik.

‘Nou en,’ murmelt ze, maar ze heeft geen aandacht voor me.

‘Maar ik heb koude voeten, moe,’ zeg ik, ‘heel erg koude voeten. Draag me, in godsnaam!’

‘Je moet zelf lopen, je bent te zwaar,’ zegt ze, maar ik weet dat ze niet naar me luistert. Dat ergert me. Ik ben boos.

Ik ben kwaad omdat ze geen aandacht voor me heeft. Ik wil dat ze zich alleen met mij bezighoudt. Ik trap tegen het beton. Ik schuur de bruine verf van de neus van mijn schoen. Ze merkt het niet. Of ze heeft geen zin om me te slaan. Anders zegt ze altijd: ‘Waarom val jij niet dood? De duvel hale je...’

‘Je krijgt je beurt straks wel, als we thuis zijn,’ sist ze in mijn oor. Wij zeggen: thuus. Thuis slaat ze me met de dweil, terwijl ze zelf huilt. Intussen haalt ze haar neus op en veegt het snot weg met de rug van haar hand. Die lap ligt altijd in de emmer, zodat hij elk moment gepakt kan worden als er iets van vuiligheid, gemorste spoeling of kattenpoep moet worden opgeveegd. En de stront die van onze schoenen komt. Daarom stinkt het water altijd. De dweil is de kapotte trainingsbroek van mijn zus. Hij is indigoblauw. Aan de binnenkant is hij pluizig. Hij neemt veel water op en wordt zwaar. Mijn moeder wringt hem nooit goed uit voordat ze me ermee slaat. Ik schreeuw harder dan dat het pijn doet. Zo doet mijn zus het ook. Ik heb het van haar geleerd. Mijn moeder blijft driftig slaan met de lap.

‘De duvel hale je,’ snottert ze. ‘Naar de duvel met jullie allemaal,’ zegt ze. Maar intussen huilt ze. Ik weet dat ze dan aan zichzelf denkt, en aan dit dorp, waar wij wonen. Ik ben niet boos op haar, het doet geen pijn.

De kat is doodsbenuwd, en toch schiet hij de kamer binnen.

Hij is het bangst voor de bezem, die naast de deur staat. Hij heeft altijd honger. Vanwege de muizen, die niet weg te krijgen zijn uit de lemen muren, duldt mijn moeder hem in huis, maar ze houdt er niet van. Katten zijn rare beesten. Ze dulden mensen, maar ze houden er niet van. Mijn moeder houdt ook niet van de kat. Alleen in de houtkist laat ze hem met rust. Hij ligt vaak in de lade onder het fornuis, omdat het daar warm is. ’s Morgens laat mijn moeder hem binnen, ’s avonds gooit ze hem eruit. Mijn moeder heeft een afkeer van katten. Soms hebben ze diarree, dan krijgen ze een opgezette buik. Dan schijten ze in de kamer. Mijn moeder ruikt die geur en grijpt de kat.

‘Je moet zijn neus d’r in duwen,’ zegt ze tegen ons. Ze pakt hem bij zijn nek en duwt walgend de kop van de kat in zijn eigen poep. Het beest wil vluchten en stribbelt tegen. Mijn moeder laat hem niet los.

‘Laat ’m los, moe! Laat dat arme beest toch,’ roepen wij. Maar mijn moeder houdt niet op.

‘Hij moet voor eens en altijd leren dat-ie hier niet mag schijten,’ gilt ze. Ze walgt van de kat. En ik walg van stront. Pas als de kat begint te krabben en te janken, laat ze hem los. Ze jaagt hem op met de bezem en slaat uit alle macht erop los.

‘Val dood, je gaat hier niet ook nog eens schijten,’ zegt ze en slaat het beest met de bezem.

De kat schiet alle kanten op. Mijn zus doet net op het juiste moment de deur open en hij rent naar buiten.

Ze hebben altijd honger. Ze krijgen weinig te eten, de katten.

‘Ze moeten zelf maar eten zoeken,’ zegt mijn moeder altijd. ‘Muizen genoeg. Vogels en insecten in de tuin. Laat ze zelf maar wat vangen.’

Ze zijn vel over been. Ik zag er een keer een in de moestuin, tussen de kolen. Hij maakte een raar geluid. Hij merkte niet dat ik vrij dichtbij kwam. Ik zag zijn rug, hij spande zich in. Die kat dronk nooit zijn melk op en at niet op wat hij kreeg. Ik kwam heel dicht bij de kat die kennelijk ergens moeite mee had. Toen pas zag ik wat hij deed. Hij was voorovergebogen aan het kotsen.

Hij had een kikker proberen door te slikken, alleen de poten staken nog uit zijn bek. Hij worstelde met het slikken. Ik werd misselijk, zo plotseling trof me wat ik zag. Maar ik kon mijn ogen er niet van afhaken. Hij bleef een tijdje worstelen, daarna gaf hij op en begon de kikker uit te kotsen. Jankend was hij aan het kokhalzen. Het hele lijfje trok ritmisch samen. Langzaam kwamen de voorpoten tevoorschijn. Soms stopte hij even. Het duurde een hele tijd voordat hij de veel te grote hap door zijn nauwe keel naar buiten kreeg.

Toen de kikker uit de kattenbek viel, schudde hij zich en verdween met grote sprongen tussen de koolbladeren.

‘Ik kan niet aan ze wennen,’ zegt mijn moeder over de dorpelingen. ‘Ik vind het vies dat ze nooit in bad gaan. Ze wassen zich ook niet. Van tandpasta weten ze niet eens wat het is. Hun kinderen zijn vuil, niemand bemoeit zich met ze. Ze laten ze los, zoals God de vliegen. In de winkel stinkt het zo erg dat ik ervan over m’n nek ga.’

Mijn moeder is altijd ontevreden. Ze is voortdurend aan het wassen. Aan het boenen met de wortelborstel. Steeds bezig om de enige kamer schoon te maken, waarin we allemaal wonen. Er staan twee bedden in, in de lengte langs de achterwand. Tussen de twee bedden is er net genoeg ruimte voor mij. Ik druk me op aan de twee bedranden. Mijn armen zijn sterk. Maar ik kan de steunzwaai nog niet. Die ben ik aan het oefenen. Daar ben ik aan het zwaaien terwijl mijn moeder aan

de tafel mijn zus helpt met haar huiswerk. We hebben één tafel. Mijn zus houdt niet van leren. Ze zeggen dat ze 'traag van begrip' is. Ze kijkt onverschillig voor zich uit en wacht tot het voorbij is. Tot ons broertje gaat huilen of iemand van de straat iets roept. Of de melk overkookt. Het maakt niet uit, als het maar over is. Ze kijkt voor zich uit en zegt niets.

Ze zwijgt koppig. Ze doet alsof ze naar het boek kijkt. Maar daar kijkt ze niet naar. Ze is het Volkslied uit haar hoofd aan het leren. Ik ken zelfs de tweede strofe, ik begrijp die alleen niet. Het bloed van Bendegúz... Ik weet niet wie Bendegúz is.

Midden op de keukentafel ligt nu het boek. In het uittrekbare tafelblad zitten twee afwasbakken van aluminium. Wij zeggen alumonium. Maar we gebruiken die niet. We halen ze er alleen uit voor de varkensslacht. Bij de tafel horen ook twee krukken. Eén heeft een lade, daarin bewaren we de schoenborstel en de spullen voor het opwrijven. De lap en schoencreme van het merk Csillag in de platte blikjes. Zwart en bruin. Met de omgekeerde deksel daarvan smeert mijn moeder ieder voorjaar de vloer van de kamer aan. We hebben nog een keukenkast, een draagbare klerenkist, daar zitten we ook op. Hij is afgedekt met een voddenkleed. En het fornuis, waarmee we in de winter ook stoken, in de zomer koken we er alleen op. Het huis heeft lemen muren. We noemen het een aarden huis, want ook aan de binnenkant van de drempel is aarde. Aangestamppte aarde. In het voorjaar smeert mijn moeder die altijd aan. Ze maakt een dik mengsel van paardenstront, kleiige aarde en kaf. Op de aangesmeerde aarde wordt pekdoek gelegd, waar we het meest lopen, midden in de kamer, rond de keukentafel. Daar gebeurt alles. 'Dit hele kloteleven van ons', zoals mijn moeder altijd zegt. Daar eten we en daar doet mijn moeder de was. Daar kneedt ze brood en daar plukt ze de kippen. Daar maken wij ons huiswerk. Daar leest mijn moeder ons soms voor.

Mijn zus slaapt met mijn vader, ik met mijn moeder. Pasgeleden is een wieg naast ons bed komen te staan, zodat mijn moeder er 's nachts makkelijk bij kan, als mijn broertje huilt. En 's nachts zetten we er ook een van de krukken neer. Mijn moeder moppert slaperig als de Kleine huilt. Dan steekt ze één hand uit en wiegt hem slapend.

Hij heeft een nachtmerrie gehad, denk ik bij mezelf. Ik heb vaak

nachtmerries. Dan plas ik in mijn bed. 's Morgens is mijn moeder kwaad. Ze gooit driftig met spullen. Soms krijg ik een klap als ze het laken verwisselt. Het bedstro wordt niet vaak verwisseld.

'Kinderplas stinkt niet,' zegt mijn vader.

'Dat maak ik wel uit,' zegt mijn moeder.

'We hebben niet zoveel stro dat we steeds nieuwe kunnen nemen. Hij houdt er wel mee op. Als kind plaste ik ook in bed,' voegt hij eraan toe.

'Maar ik moet erop liggen, niet jij,' luidt het weerwoord van mijn moeder.

'Dan moet hij maar bij mij komen liggen,' zegt mijn vader.

Daarom slaap ik soms in het bed van mijn vader en mijn zus in dat van mijn moeder. Dan lig ik lang wakker. Mijn vader snurkt en hij stinkt. Hij ruikt altijd naar sigaretten. Zijn huid is doordrenkt met de geur van machinevet en benzine. Benzine vind ik lekker, machinevet vind ik smerig. Vaak verspreidt hij een geur van bier en pálinka. Verschraalde kroeglucht. Dan ligt hij bewusteloos te slapen en als hij zich omdraait, komt hij boven op me te liggen. Met moeite kan ik mijn hand of mijn voet wegtrekken.

Maar ik hoef niet lang met mijn vader te slapen. Mijn zus is namelijk al groot en mijn moeder ligt niet comfortabel naast haar. Er is niet genoeg ruimte voor hen beiden. Dan laat mijn moeder me terugkomen, in de hoop dat ik niet meer in bed plas. De jaren gaan voorbij maar ik vergeet nog steeds om op te staan en de nachtpot onder het bed vandaan te halen. Of met mijn slaperige hoofd op tijd naar de veranda te strompelen om me daar bij de muur te verlichten. 's Morgens zit er een donkere vlek op de grond of een natte straal op de lemen muur, die aan de onderkant rondom Weens blauw geverfd moet worden. Zo doen anderen het ook. In de zomer ruikt het ook, het gaat stinken in de hitte. Mijn zus drijft altijd de spot met me.

'Pissebed, pissebed,' zegt ze en ze maakt een lange neus naar me. Maar ze is zelf een pissebed. Meisjes zijn piskousen.

Maar de grootste hekel heeft mijn moeder aan de dorpelingen. De boeren, zoals ze pleegt te zeggen.

'Het zijn boeren, de familie van je grootvader. Ze aanbidden land. Ze vinden het allerergst dat hun land is afgepakt. Ze kunnen alleen

aan het land denken. Ze houden van niemand en ze hebben nergens respect voor. Alleen voor land. Ze kunnen jarenlang hongertijden. Ze eten 's morgens zemelensoep, 's middags zemelensoep en ook 's avonds. Onder de stier zoeken ze kalveren. Ze zouden een geit neuken voor twee duiten. Ze potten alles op. Altijd aan het schrapen. Vrekken. Krentenkakkers. Jaloerse honden. Ze gunnen elkaar het licht in de ogen niet. Het zijn geen mensen. Boeren...' zegt ze vol minachting en ze spuugt op de grond. Haar gezicht straalt walging uit, alsof ze op een wants had gebeten. Als we frambozen eten van de struiken achter in de tuin, krijgen we soms per ongeluk een wants in onze mond. Dan moet je lang spugen. Wie nog geen wants heeft opgegeten, weet niet hoe ze smaken. Ze zijn bitter als gal. Goed dat we geen boeren zijn.

Vandaag is mijn vader voor de middag thuisgekomen. Als we de deur opendoen en hem willen begroeten, begint hij te schreeuwen.

'Wegwezen, ga bonen plukken.'

'Dag, vader,' antwoorden wij, maar we draaien ons al om en lopen naar buiten.

We pakken de mand en gaan naar de tuin. Maar de bonen zijn nog te klein.

Onze vader is rond deze tijd normaal aan het werk. Hij gaat 's morgens vroeg weg, hij moet om zes uur bij het landbouwcollectief zijn. Ik hoor hem alleen, ik zie hem niet terwijl hij opstaat, zijn werkbroek aantrekt, in zijn rubberlaarzen stapt, sissend lucht zuigt door zijn tanden, zijn keel schraapt en spuugt, zich krabt en luid zijn neus ophaalt.

'Ik ga de koe te eten geven,' zegt hij en hij strompelt naar de stal. Hij slaapt nog half.

Bij de trog naast de waterput wast hij zijn gezicht. Hij blaast het water weg. Dat doet hij altijd terwijl hij zich wast. Hij neemt water in zijn handen en als hij het naar zijn gezicht brengt, blaast hij erin. Hij vindt het niet fijn om zich te wassen. Hij houdt niet van koud water maar ook niet van warm. Als hij zich in een wasteil wast, wordt alles om hem heen kleddernat. Mijn moeder foetert op hem, maar er verandert niets. Hij kan zich niet anders wassen dan spetterend en proestend. Daarom wast hij liever zijn gezicht bij de trog. Met zijn vingertoppen maakt hij de huid rond zijn ogen nat om wakker te worden.

‘Kattenwasje,’ zegt mijn moeder dan minachtend.

Nadat mijn vader is weggegaan, val ik meestal weer in slaap. Het is nog vroeg. Soms is mijn moeder dan al op. Als ze brood bakt, staat zij als eerste op. Ze begint om vier uur. Ze doet het licht aan, de kneedbak staat al klaar. In de winter heeft ze lamplicht nodig. In de zomer begint het dan al te dagen, dan hoeft ze geen stroom te verspillen. Liever doet ze het met weinig licht. Na het kneden gaat ze meestal niet meer liggen terwijl het deeg rijst. Ze gaat de was doen of het huis schoonmaken. Dan heb ik het hele bed voor mezelf, tot zeven uur. Nog drie uur kan ik rustig slapen.

Mijn vader gaat om halfzes weg. Tot de avond zien we hem niet. Soms ook ’s avonds niet, als hij naar de kroeg gaat.

Maar nu komt hij voor de middag terug. Hij groet mijn moeder.

‘Wat eten we vanmiddag?’ vraagt hij.

Mijn moeder begrijpt het niet.

‘Wat doe jij hier? Je bent toch niet ontslagen, hoop ik?’

Mijn vader praat op hoge toon.

We gaan naar de moestuin en bekijken de bonen. De peulen zijn nog klein en groen en er zitten nog geen boontjes in. Ze zijn nog onrijp en zelfs te klein om als sperziebonen te eten. We bedenken dat we maar teruggaan om te vragen of we ze echt moeten plukken.

Bij de deur blijven we staan. We horen onze vader hijgen. En onze moeder kreunen.

‘Hij slaat haar weer,’ fluister ik mijn zus toe. We luisteren en gluren door het glas in de deur. Mijn moeder ligt voorover op de keukentafel, mijn vader staat achter haar iets te doen. Zijn werkbrok hangt om zijn enkels. Zijn behaarde benen lichten op. Ze zijn wit alsof ze gebleekt zijn. Mijn zus pakt me bij de hand en trekt me weg.

‘Hij slaat haar niet,’ zegt ze. ‘Ze neuken.’

We lopen te zwijgen. Er zit eenendertig jaar tussen ons. Eenendertig is niet deelbaar, want het is alleen door zichzelf deelbaar. En door één. Zo is ook de eenzaamheid die tussen ons in zit. Niet te splitsen. Je moet het in één stuk dragen. Mijn vader is altijd chagrijnig. Als hij erg chagrijnig is, gaat hij naar de kroeg. ’t Taphuus, zoals wij het noemen. Stront-in-het-rond wordt het ook wel genoemd, want de mensen zijn

te lui om naar het schijthuis te lopen. Guszti heeft een schijthuis laten timmeren, want hij moest van het district iets doen aan de stront rond zijn kroeg. Maar het hielp niet. De kroeg is ook op de Plaats. Net als de winkel. De winkel van Piri. Als ik groot ben, ga ik ook naar de kroeg. Want mannen gaan naar de kroeg. Maar ik ben nog klein. Ik ga alleen op zondagmiddag met de jongens naar de kegelbaan. Die zit achter de kroeg. Naast de afvalcontainer. We stellen de kegels op en brengen de bal terug naar de mannen, in looppas. We verdienen er soms wel twee of drie forint mee. In de kroeg mogen we niet komen. Ook voor vrouwen is die verboden terrein. Alleen mannen mogen er naar binnen. De vrouwen sturen er hun zonen naartoe.

‘Ga d’rheen en breng je vader naar huis,’ zeggen ze. De mannen zitten daar ’s avonds allemaal.

Ze kopen een fles bier en gaan ermee op straat staan. Ze spugen. Ze hebben dan al een paar glazen pálinka op. Ze roken. Rochelen. Hun tanden zijn geel van de nicotine. Sommigen missen er een paar, eruit geslagen bij een vechtpartij.

De toog van de kroeg is bedekt met staalplaat. Naast de spoelbak staan de flessen op een rij. Daaruit schenkt de kastelein de drank. Hij zet zoveel glazen neer als er besteld zijn en schenkt de pálinka uit de klokkende fles. De mannen glimlachen al. Ze worden milder. Hun gezicht is vriendelijker als ze drinken. De harde trekken verzachten. De rimpels zijn minder strak. De gelooiden huid trekt glad. Nauwelijks kunnen ze wachten tot ze hun borrel achterover kunnen slaan. Het water loopt hun in de mond.

‘Gezondheid, gezondheid,’ roepen ze en ze drinken het in één keer op.

Later, als ze halfdronken zijn, roepen ze erbij: ‘Eén-twee-drie in godsnaam.’ Maar dat mag je helemaal niet zeggen. Volgens de kameralen bestaat er helemaal geen God. Partijleden mogen in elk geval niet in Hem geloven. Zij gaan elke week naar het Partijhuis om daar niet te geloven.

‘En wij gaan naar de Pinka’s,’ zegt mijn moeder. De priester daar zegt dat Hij wel bestaat. Maar mijn vader is daar niet zeker van. Daar hebben ze soms discussies over. Die lopen altijd op ruzie uit.

‘Hoe zou Hij godverdomme niet bestaan?’ vraagt mijn grootvader.

‘Hou goddomme op met vloeken, ouwe,’ zegt Máli dan en ze lacht spottend. Máli is mijn tante. Mijn vaders zus. Haar gezicht is vol rimpels. We noemen haar meter, omdat zij mijn peettante is. Van mijn zus is ze de aangenomen peettante.

‘Als Hij niet bestaat, dan niet. Je kunt niet alles hebben. Het is hier geen verzoekplatenprogramma. Het is hier niet zoals bij de arme lui, zo van dit is er niet en dat is er niet. Hier is helemaal niks,’ grapt zij en daar lacht iedereen om.

‘Makkelijk gezegd,’ zegt mijn vader, ‘dat Hij niet zou bestaan. Maar diegenen die het zeggen, geloven het zelf niet eens. Want ze brengen hun kinderen naar een ander dorp, liefst zo ver mogelijk, om ze daar in het geheim te laten dopen,’ moppert hij. ‘God is alleen door de priesters verzonnen,’ zegt mij vader uiteindelijk.

Mijn moeder gelooft niet dat Hij niet bestaat. Mijn vader ook niet echt. Maar hij zwijgt, hij wil geen discussie. Hij wil nooit discussie. Liever begint hij over iets anders.

‘Het zijn altijd degenen die wijn drinken die zeggen dat water zo lekker is.’

Mijn moeder wil mijn vader kalmeren.

‘Dit gaat ons niets aan, het is iets voor de partijmensen. De kameraden. Laat ze maar roepen, God zal ze wel straffen.’

De mannen zijn bang voor elkaar, daarom gaan ze ’s avonds naar de kroeg. Want als ze bij elkaar zijn, kunnen ze elkaar in de gaten houden. De vrouwen blijven thuis. Want de mannen zijn banger voor de praatjes van de vrouwen dan voor elkaar. En ze zijn ook bang om alleen te zijn. Vrouwen kunnen de eenzaamheid beter verdragen. Want zij hebben ook de kinderen. De vrouwen zijn nergens bang voor. Alleen voor de mannen die ’s nachts dronken thuiskomen en de kinderen wakker maken.

De kastelein is de broer van mijn vader. De kroeg was eerst in het huis van mijn grootvader. In een van de mooie kamers werd een deur gemaakt aan de straatkant. Mij oom had bij de jood gezien hoe je dat moest doen. Voor zijn deportatie was Mózsi de kastelein. Je moest de pálinka met water aanlengen, dan kon je er winst op maken.

De mannen gooien hun hoofd in de nek als ze hun borrel achteroverslaan. Dat doen ze altijd voor ze aan het werk gaan. ‘Nog een

rondje,' zeggen ze bij de varkensslacht. De vrouwen brengen de borrelglazen rond en halen ze weer op. De mannen slikken allemaal tegelijk. Sommigen rillen. Anderen schrapen hun keel of spugen op de grond. Ze prijzen de pálinka. Hoe sterker die is, hoe meer hij wordt geprezen. Hun gezicht is vertrokken. Ze vloeken.

De pálinka van de kroeg wordt niet geprezen, alleen gedronken. Iedereen weet dat die met water is aangelengd. Als ze drinken, valt hun muts op de vieze betonnen vloer. Van de herfst tot de lente wordt zaagsel van de houtzagerij gehaald en uitgestrooid. Zolang dat vers is, ruikt het in de kroeg naar bos. Daarna naar moeras. Kots. Urine. De indigoblauwe mutsen worden door modderige voeten vertrapt.

'Godverdomme! Godverdegodverdomme!' schreeuwen ze bloot-hoofds. De kale plek op hun schedel licht op.

'Krijg de godgloeiende pestpokken! Hoe durf je op mijn muts te gaan staan?' zeggen ze. En ze beginnen meteen te lachen als het iemand is die sterker is dan zij. Want ze zijn bang voor elkaar. Ze zijn bang voor de opgewonden standjes, die er meteen op los slaan. Voor de communisten zijn ze ook bang. En voor de mollen, die in het Partijhuis vertellen wat zij allemaal zeggen. Maar ze weten niet wie de mollen zijn, daarom verdenken ze elkaar. Iedereen verdenkt iedereen, over en weer. En ze zijn doodsbang. Alleen de pálinka vermindert de angst.

Ze drinken, met op hun gezicht een sullige grijns. Zelfs bij het schrale licht kun je in hun keel kijken. De kale peren geven zwak gelig licht. Daardoor is het in de kroeg als in een crypte. Alsof ze in een grot zijn. Ze lachen steeds harder. Iedereen praat op schreeuwtoneel. Ze kunnen zichzelf niet eens verstaan. Het is een ontzettende herrie. Ze troggelen elkaar sigaretten af. De oude mannen roken nog pijp. De generatie van mijn vader rookt alleen sigaretten. Ze zijn altijd nerveus en hebben altijd haast. Ze rapen de peuken op en draaien er nieuwe van. Ze schamen zich ervoor, maar ze bukken toch voor de peuken. De meesten roken grove, goedkope tabak. Ze krijgen het van het landbouwcollectief, van de afdeling tabaksproductie. Ze knippen krantenpapier in stroken en draaien daar sigaretten van.

'Ze zouden beter geld kunnen geven,' zegt mijn moeder.

Geld is er niet. De tabak wordt thuis met een tabaksmes gehakt

op de kleine kruk, die onder het bed staat. Onder elk bed staat zo'n krukje. Ze zijn allemaal anders, want iedereen heeft het zelf in elkaar getimmerd. Maar ze lijken allemaal op elkaar. Ze hebben knoestige poten, gemaakt van een gebroken steel van een hooivork of hark. Op de tabak zijn ze zuinig. Ze leggen pakpapier onder het krukje, elk flintertje is goud waard. De oude mannen vegen zelfs het poeder op. Mijn grootvader snuift dat. De tabakszak wordt gemaakt van een varkensblaas. Mijn vader bewaart tabak in een blik en snuift niet. Soms kauwen ze op de peuken. Hun tanden zijn vlekkerig en geel.

Gedi en ik hebben het een keer geprobeerd, maar het was niet lekker. Het prikte in de neus. De oude mannen zitten op de bank en roken pijp. Jongere mannen als mijn vader klemmen de sigaret tussen hun wijsvinger en middelvinger. Hun nagels zijn geel van de nicotine. En hun duim, want je moet hem op het laatst tussen de duim en de wijsvinger klemmen, tot hij helemaal opgebrand is.

'Godverdomme-nog-es-aan-toe,' zeggen ze dan, en ze trappen ze driftig uit.

Zolang hij brandt, zuigen ze er met uitpuilende ogen op. Echte rokers hebben er de hele dag een in hun mondhoek. Ze halen hem er niet uit tot hij helemaal op is. Al verbranden ze hun mond. Soms gaat hij uit, omdat er bladsteeltjes in zitten. Maar zelfs dan nemen ze hem niet uit hun mond. Ze kauwen er nerveus op. Ze praten met de brandende sigaret in hun mondhoek. Soms doen ze hem uit om hem langer mee te laten gaan. Ze spugen in hun hand en drukken hem daar uit. Ze gooien hem nooit weg. Ze kauwen op het restje tabak. Hun speeksel is geel en vol teer. Ze spugen dikke klodders. Hun tanden zijn gele stompjes. Door de vechtpartijen in de kroeg missen ze allemaal wel een paar tanden. Ze poetsen ze nooit. De oudere mannen hebben er maar een paar.

De mannen zijn altijd in groepen onderweg. Overdag werken ze, 's avonds drinken ze. Hun gezicht is verbitterd. Allemaal dragen ze indigoblauwe werkoveralls en een jasje. In de winter trekken ze een gewatteerde jas erover aan en bontmutsen in plaats van de mutsen. Die heten *oesjanka's*. Ze zijn door de Russen ingevoerd. Hun kleren hangen om hun lijf en ze lopen er altijd vies bij. Ze zijn de hele dag bij het landbouwcollectief in de weer en 's avonds zitten ze in de kroeg. Ze

zijn onverzorgd, verwilderd. Hun haar is vettig en slierterig. Bijna het hele jaar door hebben ze rubberen laarzen aan. In de winter dragen ze die met dikke voetlappen, in de zomer zomaar over hun blote voeten. Mijn vader help ik 's avonds om zijn rubberlaarzen uit te trekken. Hij staat midden in de kamer, zijn hoofd stoot tegen de rand van de elektrische lamp. Hij staat wankel. Mijn moeder zegt niets. Hij praat met een dubbele tong.

‘Ik ben niet dronken,’ zegt hij tegen mijn moeder. Hij valt bijna om. Hij wil laten zien dat hij niet wankelt, maar hij wankelt wel.

‘Zie je wel dat ik niet dronken ben? Ik heb alleen wat zitten praten met de kameraden, beetje gebabbeld...’

‘En jij hebt zeker betaald,’ zegt mij moeder.

‘Af en toe heb ik ook... een rondje betaald, ja...’ zegt hij. En wat dan nog? Het is mijn geld. Ik heb het zelf verdiend. Ik moet mijn collega's af en toe toch uitnodigen...’

‘Je moet niet de rijke meneer uithangen...’ zegt mijn moeder. ‘Ga nou maar naar bed en maak de Kleine niet wakker.’

Mijn vader wiebelt heen en weer.

‘Trek m'n laarzen uit, jongen,’ zegt hij tegen mij. Ik verroer me niet. Ik ben bang dat hij me gaat slaan. Of dat hij met zijn hele gewicht boven op me valt.

‘Trek 'm z'n laarzen uit, want hij valt zo om,’ zegt mijn moeder.

Mijn vader wil toch vooroverbuigen en verliest zijn evenwicht. Hij kokhalst en begint over te geven. De kots stroomt uit zijn mond. Hij slikt het weer door en waggelt naar buiten. De deur blijft open. Ik zie de sterren en mijn vaders voorovergebogen rug. Uit mijn bed zie ik de avondster, als hij vooroverbuigt om te kokhalzen. De koele avondwind voert de kotslucht mee naar binnen. Het waait uit de richting van de Plaats en de wind brengt ook de bittere tabaksrook uit de kroeg mee. Mijn vader strompelt weer naar binnen en valt neer op zijn bed. Ik trek zijn laarzen uit. Ik tast met mijn hand in de kots die aan zijn laarzen zat. Ik loop naar de wastel en was mijn hand. Mijn vader rolt op zijn rug, met zijn voeten nog op de grond. Hij valt zonder overgang in slaap. Hij snurkt en smakt in zijn slaap. Hij likt de kots van zijn lippen. Af en toe gaat er een schok door zijn lichaam. Hij slaat met zijn hand in de lucht. Dan valt zijn arm krachteloos neer. Mijn zus doet alsof ze

slaapt. Ik stop mijn oren dicht om te kunnen slapen. Met z'n drieën liggen we te luisteren naar het gesnurk van mijn vader.

Ik loop en ik tel. Ik tel in mezelf terwijl ik loop. Ik tel mijn passen.

'Kijk waar je loopt,' zegt mijn moeder. Soms val ik of glij ik in de goot omdat ik niet oplet. Ik maak mijn kleren vies. Ik ben er met mijn niet gedachten bij. Ik fantaseer dat er een engel uit de hemel het dorp komt binnenwandelen. Ik tel de telegraafpalen. De bomen. De honden. Ik tel de ramen terwijl we de straat aflopen. De bloembladen van de reuzendahlia. De kerens dat de koekoek roept. De palen van het hek. Ik tel alles wat er maar geteld kan worden. Ik bedenk wat ik nu ga tellen. Ik ben aan het tellen en ik struikel.

'Wat ben je toch een druilloor,' zegt mijn moeder. Met één hand trekt ze me omhoog. Met de andere geeft ze me een draai om de oren. Daarna slaat ze mijn broek af en geeft me daarbij een grote klets op mijn billen.

'Loop niet zo te staren. Kijk toch 's waar je loopt!' sist ze in mijn oor. Mijn knie is altijd geschaafd. Als ik mijn korte broek met schouderbanden aan heb, is ze minder boos. Ik huil omdat mijn knie pijn doet. De wond schrijnt. Sintel is het ergst. En beton. Asfalt blijft in de wond zitten.

Mijn moeder pakt een zakdoek en veegt mijn neus af. Ze spuugt in haar hand en strijkt mijn haar uit mijn ogen. De tranen lopen over mijn wangen.

'Hou op met dat gesnotter. Sta toch niet zo lamzakkerig te staan,' schreeuwt ze. 'Je bent net zo'n slappeling als je vader.'

Ik speel met getallen. Ik haal ze uit elkaar en stel ze weer samen. Ik zoek uit wat waarmee gedeeld kan worden. Sommige zijn helemaal niet deelbaar. Dat zijn mijn lievelingsgetallen.

'Je vermoordt me. Je vader was ook al een moordenaar,' schreeuwt mijn vader. 'Laat me eindelijk met rust,' en hij rent naar buiten. We zijn er al aan gewend. Hij moet altijd overgeven als hij thuiskomt. Mijn vader heeft een zwakke maag, wordt er gezegd.

'Je moet niet drinken als je d'r niet tegen kan,' zegt mijn moeder hem dan de volgende dag.

‘Het komt door jou dat ik drink,’ zegt mijn vader.

‘Papperlepap,’ zegt mijn moeder. ‘Je drinkt omdat je een slapjanus bent.’

‘Ik beloof je dat ik ermee ga stoppen,’ verzekert mijn vader haar.

‘Om mij moet je niet drinken en je hoeft me ook niks te beloven.

Hou gewoon op,’ zegt zij.

Mijn moeder draait zich met de rug naar mijn vader. Ze is boos op hem. Ze mijden elkaars blik. Mijn vader voelt zich doodziek. Hij heeft al het sap van de zuurkool uit het vat opgedronken. Dat heeft ook niet geholpen. Hij is hondsberoerd en zweert dat hij het nooit meer zal doen. Dat doet hij altijd. Dat hij niet eens in de buurt zal komen van zijn oude ploegmaten.

‘Hier draait het altijd op uit,’ zegt hij.

Mijn moeder zegt niets. Mijn vader heeft geen werk. Hij gaat naar het bos om tondel te verzamelen. Hij sprokkelt hout en raapt eikels. Plukt paddenstoelen. Wat er maar te vinden is. Overdag eet hij wilde peren. Pas tegen de avond komt hij thuis. Mijn moeder schaamt zich en gaat het huis niet uit.

Voor het slapengaan vertelt mijn vader vaak over heksen. Of de mensen met het tweede gezicht, spoken, eunjers, die je kunnen beheksen. Het engste is dat ze in dieren kunnen veranderen.

‘Elke hond, kat, paard of stier kan wel een heks zijn. Vooral ’s nachts. Ze veranderen om middernacht van gedaante en hun heerschappij duurt tot het kraaien van de haan. Onze buurman kwam een keer zeggen dat hij dacht dat er een heks in de vorm van een witte hond in onze stal kwam. Als kind wist ik alleen dat in de nanacht de heks de melk uit de uiers van de koe zoog, want dat vertelden mijn ouders. Als de haan kraait, verdwijnt ze. De koe had wekenlang geen melk gegeven. De buurman had gezien dat er in de ochtend een klein wit hondje door het kattengat naar buiten sloop. Over de buurvrouw van drie huizen verderop, de oude mevrouw Kotvasz, werd verteld dat ze een heks was. We gingen op de uitkijk staan voor de hond. Maar hij was toch naar binnen geglipt zonder dat we het merkten. Mijn vader en ik stonden in het holst van de nacht met een schep en een hooivork voor het kattengat. Toen de haan kraaide, hield mijn vader de vork

omhoog en ik de schep. En het wachten was niet voor niets geweest, want daar kwam de hond. Wij sloegen erop los maar hij was vlug. Mijn vader verwondde hem aan zijn rechterachterpoot. Hinkend rende hij weg, hij glipte onder de heg door en verdween tussen de pruimenbomen. Slechts een paar druppels bloed verraadden in welke richting hij was gevlucht. Maar de sporen waren niet te volgen in het onkruid. De volgende dag stonden we vergeefs te wachten, hij kwam niet. De dag daarop ook niet. Toen hoorden we dat mevrouw Kotvasz al twee dagen ziek in bed lag. Ze had een grote wond aan haar rechterbeen. Niemand wist hoe ze daaraan was gekomen. Alsof ze was gestoken. De witte hond kwam niet meer terug. De koeien konden 's morgens weer gemolken worden,' zegt hij.

Ik kan lange tijd niet in slaap komen. Ik ben bang voor de heksen. De mensen met het tweede gezicht, de boze geesten die in een stier kunnen veranderen. Ik ben doodsbang om behekst of betoverd te worden. Voor de zigeuners die kinderen stelen om ze op te eten. De joden die kinderen roven. Ik ben bang voor waterputten. Ik durf er niet in de buurt te komen want er wonen kikkers in die kinderen met een lasso omlaag trekken. Ik ben ook bang voor de nacht, ik durf het huis niet uit omdat buiten in het donker de bietebauw loert. Mijn hart hamert. Ik schrik van elk geluid. Iedereen slaapt al. Ik spits mijn oren. Dan val ik in slaap en in mijn droom gaat alles verder. Een grote, donker warrelende wolk daalt op me neer. Als ik bijna platgedrukt ben, word ik huilend wakker. Het is donker. Mijn vader loopt heen en weer in de kamer.

'Niet huilen, d'r is niks aan de hand,' zegt hij.

'Vandaag eten we matse, want ik kan niks anders maken,' zegt mijn moeder als we thuiskomen. Mijn zus en ik breken twijgen in stukjes. De dikke hak ik met de bijl. Als ik terugkom, heeft mijn moeder het meel al gekneet met water, ze doet er zout bij en rolt het dun uit. Ze legt het op de hete plaat om te bakken. We warmen onze handen boven het fornuis. De voorjaarslucht is nog scherp. Onze vader is op cursus. Hij is ontslagen bij het landbouwcollectief. Lange tijd kreeg hij geen werk. Hij heeft bij de grondbewerking gezeten. Een tijdlang werkte hij bij de mengafdeling, maar ook daar werd hij weggestuurd. Vervolgens

was er niemand die de meerdaagse cursus met inwoning wilde doen. De pompbedienden werden opgeleid in Kenderes. De mensen werden ondergebracht in het voormalige kasteel van Horthy.

‘Nooit gedacht dat ik ooit bij meneer de gouverneur zou logeren,’ zegt mijn vader thuis.

Mijn vader moet straks de hevelpomp bedienen, maar de cursus moet hij zelf betalen. En hij heeft al een jaar geen inkomsten. Mijn moeder probeert geld te verdienen. Ze houdt eenden, stopt ganzen, verkoopt de kippen en de eieren. Alles wat maar verkocht kan worden verkoopt ze op de districtsmarkt. De bonen, de uien, de goede aardappels. Alleen wat te klein is of waar een foutje aan zit, blijft voor ons. Ze verhuurt zich als dagloner. ’s Nachts handwerkt ze, ze borduurt voor de Bond voor Huisvlucht. Ze neemt zelfs hulp aan van zigeuners. Van de familie Rézműves, die ónze zigeuners zijn. Dat wil zeggen van mijn grootvader. Normaal willen Hongaren niets met zigeuners te maken hebben. Aranka Rézműves neemt soms paddenstoelen voor ons mee, of eikels uit het bos voor het varken. Ze helpen ons, want toen zij zelf nog genoeg had, gaf mijn moeder hun ook wel eens wat.

‘Jullie zijn niet zoals andere Hongaren,’ zegt Aranka.

Mijn moeder is op Aranka gesteld, maar houdt niet van zigeuners.

‘Jullie vader krijgt nu een belangrijke taak,’ zei mijn moeder. Maar ik voel dat ze niet blij is, eerder bang. Ze zegt het tegen ons om zichzelf te overtuigen. Ze is bang dat mijn vader straks al het werk alleen moet doen. Er is niemand die hem kan aflossen. Dan moet hij dag en nacht bij de rivier zijn. Daar is mijn moeder niet blij mee. Ook het salaris zal niet al te hoog zijn. En de verantwoordelijkheid is te groot zo.

‘Maar straks wordt alles beter,’ zegt ze om ons op te beuren. ‘Julie vader zorgt ervoor dat de rijstvelden in het voorjaar onder water komen te staan.’ Het terrein is met bulldozers vlak gemaakt, er zijn dijkjes, kanalen en afvoergreppels aangelegd. Er zijn grote ijzeren buizen neergelegd waar enorme kranen op gelast zijn. In de kanalen zijn sluisen gestort in het beton. De ijzeren platen van de sluisen worden door lange schroeven op en neer bewogen. Die worden straks allemaal door mijn vader bediend. Hij draait de kranen open, haalt de sluisplaten omhoog, zet de motor aan die luid puffend het aggregaat en de pomp aandrijft.